

פרד"ס לשולחן שבד

אוצרות גזוים מגאונותם וחריפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

שב"ק פרשת נצבים-ר"ה-וילך תשפ"ה גליון 604/603 - שנה י"א - כל הזכויות שמורות ©

נצבים

מהי האלה הכתובה בספר הזה

והיה בשומעו את כל דברי האלה הזאת והתברך בלבבו
לאמר שלום יהיה לי כו' ורבעה בו כל האלה הכתובה בספר
הזה וגו' (כט יח-יט) יש להתבונן בתחילה נאמר בהיה
"בשומעו" לשון שמיעה ואח"כ נאמר "האלה הכתובה" לשון
כתיבה, וצריך להבין שינוי זה.

עוד צריך להבין מדוע אחר שאדם ישמע כל דברי האלה יאמר
ששלום יהיה לו ולא יענש, ונראה ליישב שבחז"ל מצינו שצדיק
הוא כערב, דהיינו כאשר אנשים חוטאים יכול הקב"ה להענישם
ויכול הקב"ה לקחת את הצדיק ועי"ז נסלח להם וא"כ הוי כמלוה
שיכול לגבות מהלוה ויכול לגבות מהערב כך הקב"ה יכול לגבות
מהחוטא שהוא הלוה ויכול לגבות מהצדיק שהוא הערב, וא"כ
שפיר שיחשוב החוטא ששלום יהיה לו מפני שהקב"ה יכול
לגבות מהערב הלא המה הצדיקים.

ועפ"ז יש ליישב בטוט"ד לשון "הכתובה" דאתא לאפוקי
ממחשבה זו, שבפרשת כי תבא לא נכתב בקללות בהדיא מיתת
צדיקים אלא שחז"ל דרשו זאת מדכתיב כל חולי וכל מכה ומה"ט
מיתת צדיקים נחשב מכה שלא כתובה בתורה וזה דקאמר קרא,
מי שכששומע את כל דברי האלה אינו נרתע באומרו ששלום
יהיה לו ע"י לקיחת הצדיקים אי"ז נכון אלא תרבוץ בו דוקא
"האלה הכתובה" ר"ל הקללות הכתובות בהדיא ולא קללה זו של
לקיחת הצדיקים שלא כתובה בהדיא.

עדות ביוסף

משה קילל את בני אף באותיות נצפ"ך

והיה בשומעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר
שלום יהיה לי וכו' לא יאבה ה' סלוח לו כו' ורבעה בו כל
האלה הכתובה בספר התורה הזה (כט יח-יט) צריך להבין
מדוע תחילה נאמר והיה בשומעו כל' לשון שמיעה ואח"כ נאמר
ורבעה בו כו' הכתובה כל' לשון כתיבה, עוד צריך להבין מדוע יש
הוא"א שאדם יקל ראש אחר ששמע כל הקללות לומר שלום יהיה
לי.

ונראה לפרש ע"פ מאי דאיתא בגמ' ב"ב (פח:), אין מידת הקב"ה
כמידת בשר ודם שמשוה קילל את ישראל בכ"ב והקב"ה קיללן
בשמונה ולא עוד אלא שהן הפכות שמשוה קיללן מו' עד ה'
שקיללן בפר' כי תבא והתחיל במילת "והיה וסיים במילת ואין
קונה הרי שהתחיל בו' וסיים בה' והיינו שקיללן בכ"ב אותיות.
וצריך להבין מדוע קיללן משה מו' עד ה' ולא מא' עד ת' וי"ל
שביקש משה לקללן אף באותיות מנצפ"ך והרי אותיות אלו
סודות בסדר הא' ב' אחר ת' ואם יקללן מא' עד ת' הרי שלא
נתקללו במנצפ"ך משא"כ אם יקללן מו' עד ה' שאחר ת' יש
אותיות מנצפ"ך ורק אחריהן חוזר לא' ב' עד ו'.

ואולם האדם יכול לחשוב בלבו לא כך אלא שמכיון שלא קיללן
משה מא' עד ת' אי"ז קללות דהיה לו לקלל מא' עד ת' ממילא
יאמר שלום יהיה לי אף אי"ז נכון שאדרבא התחיל בו' וסיים בה'
להחמיר הקללות שקיללן אף במנצפ"ך.

והנה אותיות מנצפ"ך אין להם משמעות בשמיעה אלא בכתיבה
מפני שהשומע אינו מבחין בין מנצפ"ך לאותיות פתוחות ורק
בכתיבה יש הבדל ביניהן.

והשתא נייתי אל המכוון, תחילה נאמר "והיה בשומעו את דברי
האלה וגו'" ר"ל שאדם ישמע את דברי האלה שבפר' כי תבא
ויאמר שלום יהיה לי בחושבו שמכיון שמשוה לא קיללן מא' עד
ת' אי"ז קללות גמורות לזה אמר קרא "ורבעה בו כל האלה
הכתובה" דייקא דהיינו שהן קללות ממש ואדרבא קיללן כך כדי
להכליל אף אותיות מנצפ"ך שנראות רק בכתיבה ולא נשמעות
בשמיעה.

עדות ביוסף

טעם שהתפילה בפה ולא במחשבה

הנסתרות לה' אלו קינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם וגו'
(כט כח) נראה לפרש בזה פירוש נפלא ובהקדם.

בתהילים כתוב "לך דומיה תהילה ולך ישולם נדר שומע תפילה
עדיך כל בשר יבאו" ונראה לפרשו, הקשו המפרשים מדוע צריך
להתפלל לקב"ה בפה הלא הקב"ה ידוע נסתרות וא"כ שתועיל
תפילה במחשבה, וי"ל דאה"נ להקב"ה היתה מועילה תפילה
במחשבה אבל כיון שצריך ללמוד לדורות הבאים לבנינו שצריך
להתפלל לקב"ה צריך להתפלל בפה כדי שילמדו חובת התפילה,
וכן יש להקשות גבי מצות צדקה מדוע לא אמרה תורה שנתנית
צדקה היא רק בסתר וי"ל כדי ללמד לבנים הקטנים מצוות צדקה
ואם תהיה רק בסתר לא ילמדוה הקטנים, וזה ביאור הפסוק
בתהילים "לך דומיה תהלה" ר"ל לך היתה מספיקה תפילה בדומיה
דהיינו במחשבה וכן "לך ישולם נדר" ר"ל לך סגי בהשלמת הנדר
בסתר ומה ש"שומע תפילה" ר"ל ומה שיש דין להשמיע את
התפילה וכן שאפשר ליתן צדקה לא בסתר זה משום ש"עדיך כל
בשר יבאו" ר"ל שהדורות הביאים ידעו על מצות תפילה ומצות
צדקה.

ובזה יש לפרש הפסוק "הנסתרות לה' אלו קינו" ר"ל מבחינת ה'
אלוקינו קיום המצוות יכול להיות נסתר וכגון שהתפילה תהיה
במחשבה וכדו' ומה שבכל זאת יש דין שיהיו בגדר "הנגלות" הוא
"לנו ולבנינו" ר"ל כדי שידעו הדורות הבאים את אלו המצוות.
ובזה יש לפרש הפסוק בתהילים "תהילת ה' ידבר פי ויברך כל
בשר שם קושו לעולם ועד" דה"פ, "תהילת ה'" ר"ל התפילה
י"דבר פי" צריך לדבר בפה ולא מהני במחשבה והסיבה לכך היא
שעי"ז יו"ברך כל בשר שם קודשו" ר"ל שכל בשר ידע וילמד מכך
את מצוות התפילה ומילא כל בשר יברך שם קודשו וכן עי"ז
תהיה התפילה "לעולם ועד" ר"ל שלא תשתכח לדורות הבאים.

דברי מהרי"א

מדוע "ומל ה' את לבבך" דוקא בא"י

והביאך ה' אלוך אל הארץ כו' ומל ה' אלוך את לבבך וגו' (ל ה-ו) צריך להבין הסמיכות שבין ההבטחה להביאם לא"י לבין "ומל ה' וגו'".

ויש לפרש ע"פ מאי דאיתא בגמ' נדרים (כב.), כשעולא עלה לא"י היו עמו ב' אנשים מבית חוזאי ובדרך קם אחד ורצח את חברו וכשאמר עולא זאת קמיה דר' יוחנן התפלא דהא דכתיב "ונתן ה' לך שם לב רגז" (דברים כח סה) נאמר על בבל וכיצד קם אחד לרצוח חברו בא"י השיבו עולא דרצחו קודם שעבור את הירדן שא"י א"י.

מבואר בזה שבחוצה לארץ נתן ה' לב רגז ובא"י נתן ה' לב שאינו רגז ועפ"י יש ליישב היטב, תחילה נאמר "והביאך ה' אלוך אל הארץ וגו'" ועד שלא הביאם לא"י היה להם לב רגז ורק כעת אחר שהביאם לא"י אמר קרא "ומל ה' אלוך את לבבך" והיינו שבא"י תהיה להם מילת הלב שלא יהיה לב רגז.

פרח לבנון

ראש השנה

איזה תקיעות משתיקות את השטן והטעם לכך

יום תרועה יהיה לכם (פנחס כט א) בגמ' ר"ה (טז). איתא למה תוקעין ומרעין כשהן יושבין ותוקעין ומרעין כשהן עומדן כדי לערבב את השטן ופרש"י שלא ישטין שכשישמע שישאל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו.

ויש להקשות וכי בעבור שישאל מחבבין את המצות מפחד השטן להשטין הלא תפקיד השטן הוא להשטין על העבירות שכן עשו.

ויש לפרש ע"פ דברי הגמ' ביומא (פו:) דהעושה תשובה מיראה זדונות נהפכות לשגגות והעושה תשובה מאהבה זדונות נהפכות לזכויות, וזו כוונת רש"י שאכן יש לישראל זדונות ואולם כאשר רואה השטן שישאל מחבבין את המצות חושש שיעשו תשובה מאהבה וכל הזדונות הללו יהפכו לזכויות ונמצא שהרבה להם זכויות ומה"ט חושש השטן מלהשטין שכל עבירה שיזכיר הופכת לזכות לכן שתיתקו יפה מדיבורו.

(א-ה) אפשר להוסיף ששתיקת השטן היא דוקא בעבור התקיעות שתוקעין מיושב שהרי מה שתוקעין מעומד זה תקיעות חובה וא"כ כשרואה אותם השטן אינו רואה שמחבבין המצות אלא שעושים חיובם ודומה הדבר לתשובה מיראה ובה אינו חושש דאף אם ישטין עליהם לא יהפכו לזכויות אלא לשגגות משא"כ תקיעות דמיושב שאינם חובה אלא רשות ובהכרח שתוקעין אותם משום חיוב וזה מורה על תשובה מאהבה דנהפכות לזכויות לכן שותק השטן.

ואח"ז ראיתי בשם ספר הפרד"ס לרש"י (סי' קע"א) שכתב שהשטן לא מתערבב בתקיעות הראשונות כלו' דמעומד אלא בשניות שהם במיושב עיי"ש טעמו והביאו בגליוני הש"ס (ר"ה טז: ד"ה כד.) ולהנ"ל מדוקדק היטב שע"י התקיעות השניות שהן מאהבה מתערבב השטן ואינו רוצה להשטין.

רעק"א עה"ת פר' פנחס

ביאור המאמר היום הרת עולם אימתי הזמן הראוי למשפט

היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם אם כבנים אם כעבדים אם כבנים רחמינו כרחם אב על בנים ואם כעבדים עינינו לך תלויות על שתחוננו (מתוך התפילה) נראה לפרש בזה נפלא.

הר"ן בר"ה (טז.) מביא מהפסיקתא שהסיבה שבר"ה הקב"ה דן את עולמו היא מפני שהעולם נברא בכה אלול והאדם הראשון נברא בערב שבת והיה זה א' תשרי ובואתו היום חטא ובאותו היום נידון ויצא זכאי בדינו אמר לו להקב"ה אתה סימן לבניך שידונו ביום זה ויצאו בדומסו והקשה הר"ן הניחא לר' אליעזר שבתשרי נברא העולם אבל לר' יהושע שבניסן נברא העולם מה הטעם שיום הדין בא תשרי ותרין שרצה הקב"ה לזכות את ישראל בדינם ולכן קבע יום הדין בזמן של סליחה וכפרה שהרי יוה"כ הוא זמן כפרה ועשה הקב"ה את יום הדין כמה ימים קודם בשביל הבינוניים השגור דין שלהם אינו נחתם עד יוה"כ

והנה התוס' בר"ה (כו.) כתבו על מח' ר"א ור"י דלאו אולו דברי אלוך חיים שבתשרי עלתה במחשבה לפני הקב"ה לברוא עולמו ולא נברא בפועל עד ניסן

ועפ"י נבוא אל המכוון בביאור המאמר דהכי פירושו "היום הרת עולם" ר"ל היום רק עלתה במחשבה לפני הקב"ה לברוא את העולם ש"הרת" הוא מלשון הריון כלו' תיכנון לברוא את העולם אך עדיין לא נברא ועלך כך קשה מדוע א"כ "היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם" דבשלמא אם נברא בתשרי יש להטעם שבים זה נידון אדה"ר ויצא כאי בדינו אך אם בניסן נברא הרי

שביום זה לא נידון אדה"ר ויותר ראוי לעשות ר"ה בניסן ועל כך מיישב "אם כבנים רחמינו כרחם אב על בנים" ר"ל אם ישראל בבחינת בנים כלו' שעושים רצון הקב"ה ולא חוטאים אין נפק"מ מתי הדין דממילא יצאו זכאים אם "אם כעבדים" ר"ל בינוניים שכן צריכים זכויות בדין אזי הזמן הטוב ביותר הוא בתשרי כמה ימים קודם יוה"כ שהוא זמן סליחה ומחילה ואז "עינינו לך תלויות עד שתחוננו" ר"ל שהבינוניים ממתינים עד יוה"כ לגור דינם ולכן נקבע ר"ה כמה ימים קודם דטובה היא להם שיום משפטם מעט קודם יוה"כ

דרושי הצ"ח (דרוש י')

הסיבה שכל ישראל עומדים בדין בר"ה

אתם נצבים היום וגו' (כט א) במדרש שהובא בפענח רזא סו"פ נצבים איתא, אתם נצבים היום זה ראש השנה, ראשיכם ושבטיכם זה צדיקים גמורים שנכתבים לאלתר לחיים, כל איש ישראל זה בינוניים שתלויים עומדים עד יוה"כ, מחוטב עציר ועד שואב מימין אלו רשעים גמורים שנכתבים לאלתר למיתה, לעברך בברית ה' אלוך ובאלתו זו שבועה, ע"כ המדרש והוא תימה.

ויש ליישב ובהקדם בגמ' שבועות (ל:) איתא ועמדו שני אנשים אלו בעלי דינים אמר ר' הונא לא שנו אלא בגמר דין אבל מתחילת דין לא, כלו' כשבעלי דין באים לדין צריכים לעמוד דוקא בגמר דין ולא כל זמן הדין וכל זה בסתם דין אבל כשפסקו ב"ד שבועה צריך לעמוד מתחילה דהא כל הזמן חשיב גמר דין.

ועפ"י יש לפרש המדרש, "היום" זה ר"ה וכתב ביה לשון "נצבים" כלו' עומדים, וקשה דהתינוח "ראשיכם ושבטיכם" שצריכים לעמוד דהם צדיקים גמורים שמיד נכתבים לחיים לכן צריכים לעמוד דמיד יש להם גמר דין אבל "כל איש מישראל" דהיינו הבינוניים שהגמר דין שלהם ביוה"כ מדוע צריכים לעמוד הרי אין להם בר"ה גמר דין ועל כך מיישב המדרש "לעברך בברית ה' אלוך ובאלתו" זו השבועה והיינו שנחשב להם הדין כפסק של שבועה שבוה צריכים לעמוד מתחילה.

(א-ה) ויש להוסיף דבזה שפיר נמי מה שאמר המדרש "מחוטב עציר עד שואב מימין אלו הרשעים שמיד נחתמים למיתה" ר"ל דאף להם איכא מיד גמר דין למיתה ושפיר נמי שצריכים לעמוד.

קובץ פעמי יעקב (יט עמ')

ט' בשם בעל השב יעקב

האם בליל ראשון של ר"ה יש דין בבי"ד של מעלה

היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם (מתוך התפילה) בגמ'
ברכות (יח): איתא מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה בשני בצורת והקניטו אותו הלך ולן בבית קברות ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו כו' שמעתי מאחורי הפרגוד שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו כו'.

יש שהקשו על מעשה זה קושיא עצומה דמשמע שבביל ר"ה ישן בבית הקברות ושמע מה שנגזר בעת שהקב"ה דן את עולמו שהברד ילקה התבואה ברביעה ראשונה, ותימה שהרי בגמ' ר"ה (ח): מבואר שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אלא א"כ קידוש ב"ד של מטה את החודש ומבואר בגמ' ר"ה (ל): שאין מקדשים את החודש בלילה נמצא שרק בבוקר של א' תשרי אפשר לקדש את החודש וא"כ רק ביום אפשר לדון את העולם וכיצד שמע שבביל דנו את העולם, והיא קושיא חמורה.

ונראה ליישב שבגמ' ב"ב (י). איתא עובדא שבני אחותו של ר' יוחנן בן זכאי חלמו שצריך להיחסר להם שבע מאות זהובים עיי"ש וברש"י לפי גירסת הב"ח גרס שהחלום היה במוצאי ראש השנה ועפ"י יש לפרש שהחסיד נתן לעני הדינר בערב ר"ה אך מה שהלך לישון בבית הקברות ושמע את הרוחות מספרות היה במוצאי ראש השני ואה"נ הפסק בבית דין של מעלה לא היה בליל ר"ה.

ובזה יש ליישב מה שהעיר בשו"ת בית שערים (סי' רמ"א) על שיטת הרא"ש שבזמן התנאים שהיה להם אפר פרה היו מחוייבים לטהר עצמם בר"ה וכיצד הלך אותו חסיד שהיה בתקופת התנאים ונכנס לבית קברות, ולהנ"ל י"ל שהלך ללון בבית הקברות רק במוצאי ראש השנה ואז שמע כנ"ל ולמחרת החל שוב להיטהר ז' ימים ועד יוה"כ נטהר שוב.

עוד יש ליישב ובהקדם, תוס' בר"ה (טז). הקשה שבגמ' שם איתא בפסח העולם נידון על התבואה ובעובדא זו משמע שבביל ראש השנה נידון העולם על התבואה שהרי שמע אותו חסיד שאמרו בשמים שתבואה שתזרע ברביעה ראשונה תהרס בברד ותירץ שאכן בפסח נידון העולם על התבואה ורק שבשמים היו מזכירים הדין מראש השנה, ולפי"ז מישוב היטב שאכן הדין מתחיל רק ביום ומה שאותו חסיד שמע בליל ר"ה היינו שאת הדין שדנו בפסח הזכירו בליל ר"ה ושפיר שמע זאת בליל ר"ה.

(א-ה) ועי' בעורל"נ בר"ה שם על תוס' ד"ה פסח שנמי נתכוין לתרץ כך.

ודע עוד שכתבו המפרשים בהא דבגמ' ר"ה (ח): איכא שישראל נידונים ביום ואומות העולם בלילה וישראל נידונים קודם ואח"כ אומות העולם וא"כ בליל ראשון של ר"ה א"א לדון כי את ישראל דנים ביום ואת אומות העולם א"א לדון ראשונים ולכן הדין מתחיל ביום שדן הקב"ה את ישראל ואח"כ דן את אומות העולם בליל שני של ר"ה, ופירוש זה עולה בקנה אחד עם הפירוש הנ"ל שבביל ר"ה אין דין בבי"ד של מעלה כי עדיין לא קידשו החודש בבי"ד של מטה)

גלינוי הש"ס (ברכות יח).
וביבצר יוסף (שווארץ - סי' ו')

מדוע מזכירים "לזרעו של יעקב"

ועקידת יצחק לזרעו של יעקב היום ברחמים תזכור (מוסף של ר"ה) יש לתמוה מדוע צריך להדגיש לזרעו של יעקב תזכור אפשר לומר רק "לזרעו תזכור" דפשיטא שהכונה לזרעו של יעקב.

וי"ל דדעת ר' אסי בסופ"ק דיבמות דישראל הבא על הכותית הולד ישראל ותופסים בו קידושין ואיתא בגמ' קידושין (יח) דעשו היה ישראל מומר והרי שהיה ישראל ונשא נשים נכריות וא"כ בולדות של עשו יש יחוס אב אליבא דר' אסי וא"כ אף זרעו של עשו נחשב זרעו של יצחק ואע"פ שהלכה לא כרב אסי מ"מ בתפילה יש דין שצריך לפרש.

ולפי"ז מיושב דא"א לומר ועקידת יצחק לזרעו תזכור דהא אף זרע עשו בכלל זרעו של יצחק אליבא דרב אסי ובתפילה יש לפרש לכן יש לחוש לדבריו ולכן מפרשים לזרעו של יעקב.

חוסן יוסף למהר"י ענגל (אות קז)

אם יצחק היה נשחט וחוזר לחיות האם היה יכול לישא אשה

ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור (מתוך תפילת מוסף) במדרש רבה (ויקרא כט-ט) כתוב שלאברהם היתה פליאה על ציווי הקב"ה לעקוד את יצחק, אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע והיום נאמר לי והעלהו לעולה.

ויש להקשות מה כ"כ התפלא אברהם וכי הקב"ה שהוא כל יכול אינו יכול לקיים שניהם שיעלה יצחק לעולה וישחט ואח"כ יקימו הקב"ה לתחיה וישא אשה ויוליד בנים ויקרא בו זרע.

ונראה ליישב שהבין אברהם שאם יצחק יעלה לעולה אף אם אח"כ יקום לתחיה לא יוכל לישא אשה דיהיה לו דין קדושה כעולה שאסור להשתמש בו.

ויסוד המחשבה הלזו היא ע"פ שיטת המהר"ח או"ז (סי' יד) שאשה שמת בעלה על קידוש ה' אסורה להינשא שוב דזה ירידה מעוצמת קדושתה שהיתה אשת אדם שנהרג על קדושת ה' ואע"פ שכל הראשונים לא מודים לדין זה י"ל דעיקר דחייתם היא מטעם אחר שכשהיתה נשואה לו עדיין לא נתקדש וכל קדושתו החלה במיתתו שאז כבר אינה אשתו אך לעצם דבריו שאדם שהתקדש בקדושה ליעונה נשאר בדרגה זו ואינו ראוי לשאר העם.

ולפי"ז אם היה יצחק נשחט לעולה וחוזר וקם בודאי היתה לו מעלה עליונה והיה אסור לישא אשה ושפיר הוקשה לאברהם.

(א-ה) עי' רש"י בבראשית שהיה ליצחק דין עולה ולכן היה אוסר לו לצאת מהארץ הרי כעין הנ"ל שהיתה שייכת בו קדושת עולה וכ"ש אם היה נשחט וחוזר וחי שהיתה בו קדושת עולה יותר גדולה ואף לא היה יכול לישא אשה.

אך בעיקר הדבר יל"ע שכבר דנו רבותינו בארוכה במי שמת וחייה בדרך נס האם נעשה בריה חדשה וצריך לקדש את אשתו מחדש וכדו' או לא ולהצד שהוא בריה חדשה ליכא למימר שיחשב עולה בקדושתה דאדרבא פנים חדשות באו לכאן).

ירושלים במעודיה - ירח האיתנים
(בפני איתנים עמ' קז)

וילך

הקושיא טף למה באים קשה רק למ"ד דבני בנים כבנים

הקהל את העם האנשים הנשים והטף כו' ובניהם אשר לא ידעו וגו' (לא יב-יג) בגמ' חגיגה (ג). איתא אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין כדי ליתן שכר למביאהו, ויש להקשות מדוע הגמ' מקדימה לקושיא הא דאנשים ונשים למה באים היה לגמ' לשואל בפשיטות טף למה באין.

וכדי ליישב זאת יש להקדים, המהרש"א הקשה שבפסוק שאח"כ כתוב "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו וגו'" הרי שאף קטנים בכלל שמיעה ולמידה ומה הקושיא טף למה באו די"ל דבאו לשמוע וללמוד ותירץ דקרא ד"ובניהם" וקאי על קטנים שהגיעו לחינוך שהם לומדים אך קרא ד"טף" קאי בשלא הגיעו לחינוך שבהם לא שייך למידה ועליהם שואלת הגמ' טף למה באו.

עוד יש להקדים דבגמ' קידושין (ל.) יש מחלוקת בביאור הפסוקים "ולמדת את בניכם" "והודעת לבניך ובני בניך" חד אמר דקרא דבניכם למיעוטי בני בניכם שאין אדם חייב ללמד בן בנו תורה וקרא דהודעת לבניך ולבני בניך אתא לאשמועינן שכל המלמד בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו לימד בנו ובן בנו עד סוף כל הדורות, וחד אמר דקרא דהודעת אתא לאשמועינן שחייב אדם ללמד בן בנו תורה ומש"כ "בניכם" אתא למיעוטי ולא בנותכם, מבואר שמי שדורש שיש חיוב ללמד בן בנו דורש בניכם ולא בנותכם ומי שדורש שאין חיוב ללמד בן בנו אין לו מקור לבניכם ולא בנותכם.

והנה בקושיית המהרש"א מקרא ד"ובניהם" יש לדון ע"פ השיטות הנ"ל שלכאן"ל למ"ד בני בניכם אינם כבנים ואי"צ ללמדם תורה יש ליישב קושיית המהרש"א באופן אחר דאה"נ הן קרא ד"טף" והן קרא ד"ובניהם" קאי בהגיעו לחינוך ובעי' ב' מקראות מקרא אחד ציווי על הבאת בניו למצות הקהל וציווי שני להביא בן בנו שלמרות שאינו מחוייב ללמדו חייב להביאו וא"כ אין לומר דהטף קאי על קודם שהגיע לחינוך, משא"כ למ"ד דבני בניכם כבנים וחייב ללמדם צדקו דברי המהרש"א דלדעה זו ליכא למימר דבעי קרא להבאת בני בניו שהרי לדעה זו חייב ללמדם תורה כבניו וא"כ ודאי צריך להביאם ובהכרח דקרא לא אתא להכי אלא להשמיענו שצריך להביא אף קטן שלא הגיע לחינוך, ועכ"פ נמצא שלמ"ד דבני בניכם אינם כבנים אי"צ להעמיד קרא דטף בלא הגיעו לחינוך כתירוץ המהרש"א אלא אפשר להעמידו בהגיעו לחינוך והפסוק השני אתא לאשמועינן חיוב הבאת בני בניכם וא"כ אין מקום לשאלת הגמ' טף למה באים דמאחר והגיעו לחינוך הרי שבאים לשמוע משא"כ למ"ד בני בניכם כבנים אין לאוקמי קרא דטף בהגיעו לחינוך אלא בלא הגיעו וקרא דבניהם קאי בהגיעו וכתירוץ המהרש"א ורק על זה קשה טף למה באין.

ונתבאר לעיל שרק למ"ד שדורש דבני בניכם כבנים יש לדורש בניכם ולא בנותכם וא"כ הקושיא דטף למה באים שהיא קשה רק אליבא דמ"ד בני בניכם כבנים היא אף כמ"ד דאין ללמד בנות דברי תורה דדרשי' בניכם ולא בנותיכם.

והשתא נייטי אל המכוון שהוצרכה הגמ' להקדים הקדמה לקושיא טף למה באים כי בלי הקדמה א"א לשאול בעלמא טף למה באים די"ל דקאי כמ"ד בני בניכם אינם כבנים ובעי קרא שבמצות הקהל יש להביא הבני בניכם וב' הפסוקים קאי אחר גיל חינוך ושפיר שבאים לשמוע, לכן תחילה מקדים שהאנשים באים ללמוד והנשים באות לשמוע וממנה ששינה הכתוב בין נשים שרק שומעות לאנשים שלומדים מוכח דס"ל שאסור ללמד אשה תורה לכן רק שומעת ובהכרח מ"ד זה ס"ל בניכם ולא בנותכם וא"כ סובר דבני בניכם כבנים ורק כיון שכך סובר דבני בניכם כבנים קשה דא"כ אין לומר דהפסוק השני בא לומר דיקח בני בניו למצות הקהל דזה פשיטא שאם ללמדו צריך אף לקחתו צריך ובהכרח שהפסוק הראשון מלמדנו שיקח בנו אפי' לא הגיע לחינוך ורק אחר הקדמה זו קשה דא"כ למה באים.

ואפשר להוסיף בזה תוספת יוקר, בגמ' בחגיגה איתא דאחר ששמע ר' יהושע שאלה ותשובה זו אמר מרגלית טובה יש בידי

ואתם ביקשתם לאבדה ממני, וי"ל שהתבטא ר' יהושע כך מפני שדבריהם אלו מתיישיבם כשיטתו שבמס' סוטה (כא.) איתא דעת בן עזאי שחייב אדם ללמד בתו תורה אבל דעת ר' יהושע שאסור וא"כ דבריהם כאן הם חיזוק לדבריו שהרי חשבון הקושיא דטף למה באים הוא רק למ"ד שבני בניכם כבנים ומ"ד זה סובר דדרשי' בניכם ולא בנותכם הרי דחשבון זה הוא כשיטת ר' יהושע שאסור ללמד בתו תורה שלכן הקדים לקושיא הא דנשים באות לשמוע ולכן כ"כ נהנה ר' יהושע ממרגלית נאה זו.

תפארת צבי

כיצד בעת הקהל ילמדו הטף לירא את הקב"ה כל הימים

ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרישתה (לא יג) ויש להבין מהו ובניהם אשר לא ידעו וגו'.

ויש לפרש ע"ד המליצה לתוכחת מוסר ובהקדם, בפרשה כאן נאמרה מצות הקהל ובמשנה בסוטה (פ"ז מ"ח) נאמרו הדינים בזה ואיתא שם הפרשות שהמלך קורא בתורה ובהן פרשות "כי תכלה לעשר" "מתנות עניים והפרשת תרו"מ" "ופרשת המלך", וכתב הרע"ב שאע"פ שפרשת המלך מופיעה בתורה בין ב' פרשות הללו מ"מ סדר קריאתו הוא "כי תכלה לעשר" ומדלג לפר' "מתנו"ע ותרו"מ" ואחר שגמר ענינים אלו חוזר לקרוא פרשת המלך, והקשה התיו"ט כיצד מדלג כ"כ הרבה הלא איתא בגמ' (שם) שאין לדלג דילוג יותר משיעור הזמן שיקח למתורגמן לתרגם את הקורא כדי שלא יהיה טירחא דציבורא ותי' דהא אין למלך מתורגמן וא"כ אצלו לא נאמר כלל זה, אך קשה אדרבא יותר יש טירחא דציבורא שבזמן שמדלג הציבור ממתין וכיצד מדלג ותירץ שבמקום המלך וכבודו אין מקפידין על שהיית הציבור,

ויתכן לפרש שיסוד האיסור לדלג שיעור זמן יותר מכדי שיתרגם המתורגמן אינו מחשש טירחת הציבור אלא מחשש שבזמן הזה שעוסקין לגלול התורה את הדילוג אחר שהמתורגמן תירגם ושתק יש חשש שהציבור יבוא לידי שיחה בטלה כמנהגו של עולם לכן אין לדלג יותר משיעור קריאת המתורגמן משא"כ כשהמלך קורא אימת המלך על הציבור ואף בזמן שגולל הדילוג אין חשש שהציבור יבוא לידי שיחה בטילה.

ועפ"י יש לפרש שבפרשת הקהל כשהמלך קורא בתורה ונתבאר כעת שבעת קריאתו מדלג ולמרות שאין מתורגמן והדילוג עורך זמן הציבור לא יבוא לידי שיחת חולין מאימת המלך וא"כ הטף ששם שהרי מצוה להביא את הטף ישא ק"ו אם מפני מורא בשר ודם הציבור מתיירא ואינו בא לידי שיחה בטילה בזמן שגוללים הספר ק"ו לפני מלך מלכי המלכים שיש לירא כך.

וזה ביאור הפסוק, "ובניהם אשר לא ידעו" ר"ל בפרשת הקהל שיבאו אף בניהם הקטנים אשר לא ידעו עדיין את ענין מורא הקב"ה "ישמעו" ר"ל ישמעו כיצד כשהמלך גולל התורה כנגד מקום הדילוג וכל הקהל ירא ממנו ולא בא לידי שיחה בטילה עי"ז "ולמדו ליראה את ה' כל הימים" ר"ל ישאו ק"ו לעצמם אם מבשר ודם הם מתייראים כ"ש דיש לירא ולפחד ממלך מלכי המלכים ועי"ז יבוא לירא את ה' כל הימים ואף כאשר אין שם מלך.

בנין אריאל